

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Герасименко В.В.
за темою «Міські голови Одеси другої половини ХІХ – початку ХХ ст.:
просопографічний портрет», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії (в галузі історії)
за спеціальністю 032 Історія та археологія

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт.

Бурхливий розвиток українського півдня з центром в Одесі у ХІХ – початку ХХ ст. сприймається як певний феномен. Швидкі темпи зростання чисельності міського населення, значний товарообіг, важливість порту, наявність дипломатичних представництв та інше дало можливість Одесі зайняти провідні позиції серед міст в українських і не лише українських губерніях Російської імперії. Зрозуміло, що історія такого міста привертала увагу дослідників, і значна їх частина спрямувала свої наукові студії на діяльність міського врядування. Проте комплексного дослідження, тим більше просопографічного портрету міських голів Одеси другої половини ХІХ – початку ХХ ст., не було зроблено. Враховуючи сучасну реформу самоврядування в Україні, актуалізується запропонована дисертанткою тематика, вона дає можливість звернути увагу сьогодні на більш, ніж сторічний досвід в діяльності міських голів Одеси.

Дисертаційне дослідження виконане в рамках планових тем кафедри історії України Одеського національного університету імені І.І. Мечникова № 163 «Процеси модернізації в Наддніпрянській Україні: соціально-економічні трансформації, традиції європейської інтеграції, інтелектуальна рефлексія» (2016 – 2021, № державної реєстрації 0116U005559) та «Формування модерного суспільства на півдні України у світовому контексті: витоки, тенденції, феномени» (2022 – 2026, № державної реєстрації 0122U200054).

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом та їх новизну.

Дослідження є першим комплексним історичним дослідженням зі створення просопографічного портрету адміністративної (професійної) групи осіб у рамках проблематики персоналізації історії міського самоврядування півдня України.

Уперше:

- висвітлено постаті керівників одеського міського самоврядування післяреформеного періоду шляхом створення їхнього комплексного портрету;

- досліджено та проаналізовано важливі критерії для формування колективного просопографічного портрету – походження, становлення, освіта, кар'єра, здобутки, сімейний стан;

- з'ясовано характерні ознаки особистості кожного міського голови, які формувалися під впливом його родини, близького оточення й професійного кола на тлі історичних подій;

- впроваджено до наукового обігу значну кількість неопублікованих джерел документального характеру з архівних фондів Державного архіву Одеської області задля розширення та підтвердження інформації стосовно життя та діяльності міських голів;

- введено нарративний матеріал сучасників для створення «живих» описів постатей;

- визначено основні пріоритетні напрями роботи міських органів самоврядування на чолі з досліджуваними персоналіями;

- виявлено комплекс особистісних пропозицій та ініціатив міських голів у контексті їхнього подальшого розвитку;

- репрезентовано роль та внесок міських голів у вирішення основних питань життя міста Одеси у соціально-економічній, адміністративній, освітньо-культурній та санітарній сферах.

Дисертаційна робота Герасименко В.В. побудована за проблемно-хронологічним принципом, має всі необхідні елементи для подібних робіт у Вступі. Логічна структура другого, третього та четвертого розділів. Так, у другому розділі розглянуті біографії дев'яти міських голів Одеси з 1863 по 1914 рр. Важливим є те, що в біографіях прослідковується просопографічний метод, в тому числі й коли здобувачка пише про кар'єру окремих чиновників. А саме зазначає, що вони могли спочатку працювати в міській думі або управі, а потім балатуватися на посаду міського голови. Наприклад, Г.Маразлі був членом міської управи у 1873 р., у 1871-1873 рр. і 1875 рр. заступником міського голови М. Новосельського, і лише 1878 р. сам став міським головою (с.76).

Дисертантка детально підійшла до кожного з напрямів діяльності міських голів і у третьому та четвертому розділах їх нараховується 15. Серед них глобального характеру, наприклад організація роботи думи та управи, фінансова сфера, господарство і промисловість, міський транспорт, шляхи сполучення, освіта, благодійність, охорона здоров'я, але є й досить рутинні справи в діяльності міського самоврядування, як-то: правопорядок та пожежна безпека, водогін, освітлення, а також незвичайні – наука та бібліотечна справа (с. 171).

Висновки роботи ґрунтовні, логічні, з ними можна погодитись і зазначити, що Герасименко В. В. детально і ґрунтовно розподілила і порівняла характерні риси в діяльності міських голів. Вона довела, що М.Новосельський мав “авторитет влади і сили”, Г.Маразлі – “авторитет грошей”, П.Зелений – “авторитет прогресивності” (с.198). Здобувачка довела найбільшу активну діяльність міських голів через кількість тих проєктів, які вони ініціювали: П.Зелений – 90 проєктів, М.Мойсєєв – 78 проєктів, Г.Маразлі – 55 проєктів (с.201).

Слід відзначити також значну кількість опрацьованих архівних документів у 11 фондах Державного архіву Одеської області, які вперше вводяться до науковго обігу.

Доповнюють роботу 13 додатків, що складаються не лише зі звичайних класичних портретів чиновників, але й цікавих карикатур, які характеризують епоху та сприяють складанню просопографічного портрету міських голів.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Класична дослідницька модель та ерудиція авторки, її занурення у проблему, дали в результаті високий рівень обґрунтованості положень. Кожна з тез має необхідні посилання та логічно пов'язана з іншими положеннями, які також у свою чергу отримують документальне підтвердження. В цілому тези, які виносяться на захист, можна вважати підкріпленими, обґрунтованими та логічно-послідовними.

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи.

Практичне значення отриманих результатів дослідження Герасименко В. В. виявляється у розширенні історичного контексту дослідження історії Одеси та історії міського самоврядування через врахування дійових осіб періоду.

Використання результатів роботи.

Матеріали дисертаційного дослідження у подальшому можуть бути використані в узагальнюючих працях з локальної історії, публікаціях з питань розвитку сфер міського господарства та благоустрою, освітнього, культурницького та санітарного напрямків міського життя Одеси ХІХ – ХХ ст., для розроблення спеціальних курсів навчальних дисциплін закладів вищої освіти, шкільного курсу «Одеса – моє рідне місто», міжнародних проєктів з дослідження історії міст.

Оцінка мови та стилю дисертації.

Мова дисертації грамотна, стиль викладення – академічний.

Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації.

Оформлення дисертації відповідає затвердженим вимогам до оформлення дисертації відповідно наказу МОН України від 12 січня 2017 р. №40 (зі змінами внесеними згідно наказу МОН від 31 травня 2019 р. № 759).

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Дисертаційне дослідження Герасименко В.В. відповідає спеціальності 032 Історія та археологія.

Зауваження та рекомендації:

1. В першому розділі при розгляді історіографічної бази застосовано дещо різнопланові критерії для аналізу. Мова йде про те, що перший етап носить назву “історіографія Нового часу”, другий – “радянська історіографія”, третій – “сучасна історіографія” (с. 27). Відображає зміст ідеологічного спрямування назва другого етапу. В такому варіанті логічно було б тоді назвати другий етап “історіографія Новітнього часу” або поміняти назву першого.

2. Розглядаючи питання, хто з міських голів найктивніше ініціював проєкти у своїй діяльності (про що йшлося вище), потрібно було б зазначити скільки

проектів реалізувались і який міський голова більше зробив в якій з 15 напрямів діяльності, які наводить дисертантка у третьому та четвертому розділах.

3.Параграф “Правопорядок і пожежна безпека” (с. 141) відображає можливості міських голів співпрацювати з поліцейськими та іншими силовими структурами. На наш погляд, в даному параграфі можна було б звернутися до тексту дисертаційного дослідження Юраша Є.О., здобувача кафедри історії України, яка захищена в минулому році в ОНУ імені І.І.Мечникова за назвою «Одеський комітет Піклувального товариства про в'язниці: формування, склад, діяльність». В тексті цієї дисертації є низка доволі важливих проектів, які реалізували міські голови Одеси, зокрема Г.Маразли та інші для покращення життя арештантів й уникнення рецидивів різних злочинів.

4. Враховуючи загально імперську військову активність, бажано було б виокремити з інших напрямів діяльності міських голів Одеси допомогу або підготовку до військових подій російсько-турецької війни 1877-1878 рр., російсько-японської 1904-1905 рр. т.ін., якщо така була.

5. Хронологічні межі дисертаційної роботи є цілком зрозумілими та обґрунтованими. В той самий час, рецензенту бракувало відповіді на питання: чи відрізнялись функції та обов'язки міських голів Одеси з 1863 р. від функції та обов'язків міських очільників до 1863 р.

Зазначені зауваження та питання не зменшують значення та важливість висновків роботи і носять рекомендаційний характер.

Відповідність дисертації вимогам, передбаченим пунктами 6,7 Порядку присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для історичної науки та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчать про особистий внесок здобувача в науку та характеризуються єдністю змісту.

Кількість наукових публікацій, повноту опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації.

За результатами роботи над дисертацією автором опубліковано 7 наукових статей, що відображають основні результати дисертації, з яких 5 опубліковані у фахових виданнях України і 2 – в індексованому науковому виданні країни Європейського Союзу. Для апробації дослідження були опубліковані 13 статей в інших наукових виданнях України, взято участь у 13 всеукраїнських і міжнародних наукових та науково-практичних конференціях.

Спираючись на тематику публікацій, у роботах було висвітлено комплекси пропозицій міських голів, їх діяльність під час революційних подій, та архівні

джерела, що є невід'ємною частиною для створення просопографічного портрету адміністративної групи.

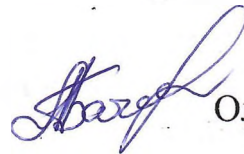
Результати перевірки роботи на академічний плагіат

Робота пройшла перевірку на академічний плагіат. Оригінальність складає – 95,61%.

Дисертаційна робота Герасименко В.В. «Міські голови Одеси другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: просопографічний портрет» є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 р.

24 січня 2023 р.

Рецензент
завідувач кафедри історії України
та спеціальних історичних дисциплін
ОНУ імені І.І. Мечникова,
доктор історичних наук, професор

Олена БАЧИНСЬКА

